تحقیقات قرآنی و حدیثی / سال هشتم / شماره ۱۲ / ۷۷-۹۶

نقش همسران در تعالی اخلاق بندگی و عبادی یکدیگر در اندیشه قرآنی امام خامنه‌ای

راحله صالحی،[۱] مدینه امانی[۲]

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش متقابل همسران در تعالی اخلاق بندگی و عبادی یکدیگر از منظر اندیشه قرآنی امام خامنه‌ای و پاسخ به این پرسش اساسی که چگونه همسران می‌توانند با اتکا به آموزه‌های دینی، نقش سازنده‌ای در ارتقای اخلاق و معنویت یکدیگر ایفا کنند، انجام شد.

روش پژوهش: این پژوهش به روش توصیفی ـ تحلیلی انجام شد. بدین‌منظور منابع اصلی در این موضوع شامل آیات *قرآن کریم* و روایات معصومین مورد بررسی قرار گرفت و چارچوب نظری پژوهش نیز ناظر به اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای تنظیم شد.

یافته‌ها و نتایج: نتایج بررسی‌ها نشان داد که ابعاد مختلف نقش متقابل همسران در تعالی اخلاق عبادی یکدیگر عبارتند از: تأمین رزق حلال برای خانواده، اهتمام به نماز در محیط خانواده، همکاری معنوی (شامل همکاری در انجام اعمال عبادی، ایجاد زمینه مناسب برای عبادت، تشویق و ترغیب و دعا برای یکدیگر)، و امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر. یافته‌ها نشان می‌دهد که همسران با ایفای نقش‌های مکمل و هم‌افزا می‌توانند یکدیگر را در مسیر کمال و قرب الهی یاری رسانند و با ایجاد فضایی سرشار از معنویت، به سعادت دنیوی و اخروی دست یابند. این تعالی از طریق آموزش مستقیم و نیز ایجاد محیطی مساعد و همدلانه قابل دستیابی است. نتایج این پژوهش، ضمن ارائه تصویری دقیق از نقش همسران در تکامل اخلاق عبادی، در ترویج سبک زندگی اسلامی و ارتقای سطح اخلاقی جامعه کاربرد دارد.

واژگان کلیدی: تعالی اخلاقی، اخلاق عبادی، نقش همسران، سبک زندگی اسلامی، اندیشه قرآنی امام خامنه‌ای.

---

۱. کارشناسی ارشد تفسیر و علوم قرآن، از کشور افغانستان، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه المصطفی العالمیه، قم، ایران.

Email: s84654464@gmail.com ORCid: ۶۲۳۷-۳۱۴۵-۰۰۰۷-۰۰۰۹

۲. استادیار گروه قرآن و حدیث، مجتمع آموزش عالی بنت الهدی، جامعه المصطفی العالمیه، قم، ایران.

Email: m.amani2468@gmail.com ORCid: 0000-0001-9460-8612

۱. مقدمه

تعالی اخلاقی و معنوی انسان، هدف نهایی خلقت و ملاک سعادت دنیوی و اخروی اوست. به عقیده رهبر شهید﵀ هدف انسان در زندگی باید این باشد که از وجود خود و موجودات پیرامونش برای تکامل معنوی و نفسانی استفاده نماید. (ر.ک: امام خامنه‌ای﵀ خطبه عقد، ۱۳۸۰/۱۱/۱۸) کانون خانواده اولین و اساسی‌ترین نهاد اجتماعی است که نقش به‌سزایی در شکل‌گیری شخصیت اخلاقی افراد و تعالی روحی آنان ایفا می‌کند و زن و شوهر نقش تعیین‌کننده‌ای در تعالی اخلاقی یکدیگر به‌ویژه در اخلاق عبادی دارند. رابطه زن و شوهر، نه تنها رابطه‌ای مبتنی بر نیازهای مادی و عاطفی است، بلکه بستری برای رشد و تکامل معنوی هر یک از طرفین به‌شمار می‌رود. از دیدگاه رهبر شهید﵀، زن و شوهر هر کدام طبیعت، نقش و جایگاهی دارند (ر.ک: بیانات امام خامنه‌ای﵀، ۱۳۸۶/۴/۱۳). ایشان به مناسبت‌های مختلف درباره خانواده و نحوه ارتباط همسران با یکدیگر و تأثیر متقابل آنها بر یکدیگر از ابعاد مختلف سخن گفته‌اند.

در پژوهش حاضر برای بررسی نقش متقابل همسران در تعالی اخلاق عبادی یکدیگر در اندیشه قرآنی امام خامنه‌ای﵀، از آیات و روایات مرتبط با این موضوع استفاده شد. آیات *قرآن کریم* و روایات معصومین﵈، ضمن تأکید بر اهمیت خانواده به‌مثابه سنگ‌بنای جامعه، به ابعاد مختلف این نقش متقابل اشاره کرده و راهکارهایی برای تحقق آن ارائه نموده‌اند. با توجه به اهمیت موضوع و کمبود پژوهش‌های جامع در این زمینه، پژوهش حاضر درصدد است تا با روش توصیفی ـ تحلیلی و با بهره‌گیری از منابع معتبر دینی و بیانات رهبر شهید﵀، به این پرسش اساسی پاسخ دهد که چگونه همسران می‌توانند با اتکا به آموزه‌های دینی، در تعالی اخلاق بندگی و معنوی یکدیگر نقش ایفا کنند. ازاین‌رو، مفاهیم کلیدی همچون احترام متقابل، همکاری، تشویق و هدایت و نیز تأثیر آنها در تعالی اخلاق عبادی زوجین بررسی شد. بدیهی است که ارتقای معنویت در خانواده موجب تحکیم بنیاد خانواده می‌شود و در نتیجه موجب کاهش آسیب‌های اجتماعی از جمله طلاق، بزهکاری، اختلاس و... خواهد شد.

۲. مفهوم‌شناسی

۲– ۱. مفهوم اخلاق

اخلاق جمع «خُلق» به‌معنای عادت، طبیعت و سرشت است. (طریحی، ۱۳۶۲، ۱۵۶/۵) به عقیده راغب کلمه «خَلق» مخصوص اشکال و اجسام و صورت‌هایی است که با حواس درک می‌شود و «خُلق» ویژه قوا و سجایایی است که با فطرت و چشم دل درک می‌شود (راغب اصفهانی، بی‌تا، ۶۳۲/۱). «اخلاق» در اصطلاح به‌معنی «صفات راسخ نفسانی» (نراقی، بی‌تا، ۵۵/۱)، «اعمال و رفتارهای ناشی از صفات نفسانی» (مکارم شیرازی، ۱۳۸۴، ۲۵/۱) است که تعریف اول شهرت بیشتری دارد.

۲– ۲. مفهوم اخلاق عبادی

به مجموع رفتارهای اختیاری انسان در رابطه با خداوند مانند «ایمان، توکل، شکر، اخلاص، عبادت، تسلیم، تقوا و... »، اخلاق بندگی یا عبادی اطلاق می‌شود. (ر.ک: مصباح یزدی، ۱۳۹۴، ۱۶/۱۰)

۲– ۳. مفهوم تعالی اخلاقی

تعالی اخلاقی به‌معنای برخورداری از صفات و ویژگی‌هایی است که سبب تقرب به خدا و سعادت در دنیا و آخرت می‌شود. شهید مطهری بیان می‌کند که انسان از نظر جسم، بالفعل و از نظر روح، بالقوه به‌دنیا می‌آید. او آزاد است تا با استفاده از عقل و اراده، ساختمان روحی خود را طراحی کند و به کمال برسد یا به سقوط دچار شود. آیه شریفه ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الإِنْسانَ فِی أَحْسَنِ﴾؛ «به یقین ما انسان را در بهترین شکل و قوام آفریدیم» (تین: ۴)، به این مسئله اشاره دارد. «احسن تقویم» به‌معنای بهترین و متعادل‌ترین حالت خلقت جسمی و روحی انسان است و عالی‌ترین استعداد روحی او، حرکت بی‌انتها در مسیر کمال و تقرب به خداوند است. تعالی اخلاقی، صعود از «اسفل سافلین» به «اعلی علیین» و رسیدن به «احسن تقویم» است. این چنان در سعادت انسان نقش

دارد که فلسفه بعثت پیامبر اسلام ﷺ را در تکامل مکارم اخلاقی می‌دانند. (ر.ک: مطهری، ۱۴۰۲، ۲۲۶/۱۳- ۲۳۰)

۳. نقش مرد در تعالی اخلاق بندگی همسر

اخلاق عبادی یا بندگی، به رفتارها و کنش‌های انسان در ارتباط با خداوند اشاره دارد. انسان به‌طور ذاتی خداجوست و این تمایل فطری نیازمند پرورش و فراهم آوردن زمینه‌های رشد و اعتلای آن است. خانواده یکی از مهم‌ترین بسترها برای رشد معنوی و عبادی افراد، به‌ویژه همسران است. به عقیده امام خامنه‌ای﵀: «زن و شوهر باید مثل دو نفر شریک، مثل دو نفر رفیق، در خانه با هم زندگی کنند» (ر.ک: امام خامنه‌ای﵀، خطبه عقد، ۱۳۷۲/۳/۱۹)، «کمک زن و شوهر به هم این است که یکدیگر را در صراط مستقیم الهی حفظ کنند» (خامنه‌ای، ۱۳۹۸). در عین حال اسلام برای مرد در خانواده، وظایف و مسئولیت‌هایی تعریف کرده است که رعایت آنها به تحکیم روابط زناشویی و رشد و تعالی زن می‌انجامد. در این مجال با استفاده از منابع دینی که اندیشه قرآنی امام شهید﵀ بر آن استوار است، راه‌های تعالی اخلاق بندگی و نقش مرد در فراهم آوردن زمینه‌های آن برای همسرش بررسی شده است.

۳– ۱. تأمین رزق حلال و نقش آن در تعالی عبادی

کسب کمالات اخلاقی و انجام اعمال عبادی، نیازمند سلامتی و قوت جسمی است که به نوبه خود، به تغذیه سالم و مناسب وابسته است. اسلام به کیفیت و نوع تغذیه اهمیت ویژه‌ای قائل است؛ چراکه بین جسم و روح انسان ارتباط تنگاتنگی وجود دارد و رشد هر یک بر دیگری مؤثر است. نوع غذا بر روح و روان انسان تأثیر مثبت یا منفی می‌گذارد. برخی از غذاها موجب افزایش صبر و نیکویی اخلاق می‌شوند (ر.ک: پوریزدی، ۱۴۰۰، ۳۸/۱). همچنین، حلال یا حرام بودن غذا، تأثیر شگرفی بر روح و روان و اخلاق انسان دارد. غذای حلال، غذایی است که از نظر شرعی هیچ مانعی برای مصرف آن وجود نداشته باشد و حق کسی در آن ضایع نشود (ابن کثیر، ۱۴۱۲هـ‌ق، ۲۱۲/۱). در منابع دینی، بر تغذیه حلال تأکید فراوان شده و از خوردن مال و غذای

حرام نهی شده است. امام خامنه‌ای﴿ره﴾ با استناد به آیه «الرجال قوامون...» سرپرستی امور خانواده و معیشت خانواده را به عهده مرد دانسته است (ر.ک: امام خامنه‌ای﴿ره﴾، ۱۳۹۸). بنابراین، یکی از وظایف مهم مرد در خانواده، تلاش برای کسب روزی حلال و تأمین مخارج خانواده است؛ کاری که زمینه‌های رشد و تعالی اخلاقی و معنوی را در خانواده فراهم می‌کند.

۳– ۱– ۱. آثار مثبت غذای حلال در ارتقای اخلاق بندگی

الف) نورانیت دل: غذای حلال، موجب صفای باطن و نورانیت دل می‌شود. این نورانیت، گرایش به سوی خیر و دوری از شر را افزایش می‌دهد. روایت «کسی که چهل روز بر خوردن غذای حلال مداومت کند، خداوند قلبش را نورانی نماید» (مجلسی، ۱۴۴۰هـ‌ق، ۱۰۳/۱۶) نیز بر این موضوع تأکید دارد.

ب) استجابت دعا: یکی از شرایط استجابت دعا، پاک بودن جسم و جان از گناه و تغذیه از حلال است. پیامبر اکرم ﷺ فرمود: «خوراکت را پاکیزه کن و حرام را وارد شکمت مکن» (حرعاملی، ۱۲۶۹هـ‌ق، ۱۴۵/۷). در این عبارت، توصیه شده است که انسان در غذای خود دقت کند تا از راه حلال به‌دست آید و از خوردن مال حرام یا شبهه‌ناک پرهیز کند؛ زیرا پاکی و طهارت معنوی انسان تا حد زیادی به پاکی غذای او وابسته است. غذای حلال، علاوه بر ایجاد آمادگی برای دعا، موجب استجابت آن نیز می‌شود.

ج) توفیق الهی در انجام اعمال صالح: در آیه ۵۱ سوره مؤمنون آمده است: ﴿كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا﴾. در این آیه، خوردن طیبات و انجام اعمال صالح در کنار هم ذکر شده‌اند که نشان از ارتباط تنگاتنگ میان این دو دارد. غذای حلال، زمینه را برای انجام اعمال صالح فراهم می‌کند. مفهوم ﴿كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ﴾ در این آیه فراتر از خوردن غذاست و شامل هر نوع تصرف در امور مادی می‌شود. (مکارم شیرازی، ۱۳۵۳، ۲۵۵/۱۴)

۳– ۱– ۲. آثار سوء حرام‌خواری و نقش آن در افول اخلاقی

الف) **عدم درک حقایق:** حرام‌خواری، مانع درک حقایق و پذیرش حقیقت می‌شود. امام

حسین علیه‌السلام در واقعه عاشورا، علت عدم پذیرش حق توسط لشکر دشمن را لقمه حرام می‌دانستند. (مجلسی، ۱۴۴۰، ۸/۴۵) آیت‌الله جوادی آملی نیز بر این نکته تأکید دارند که حرام‌خواری، مانع فهم صحیح و رشد معنوی می‌شود. روحی که از حرام تغذیه شده، قابلیت پذیرش حقایق را از دست می‌دهد (ر.ک: جوادی آملی، ۱۳۸۶).

ب) **قساوت قلب:** یکی از آثار منفی حرام‌خواری، قساوت قلب و بی‌رحمی است. این قساوت، مانع پذیرش پند و اندرز و ایجاد همدلی می‌شود. رفتار بی‌رحمانه لشکر عمر سعد در روز عاشورا، نمونه بارزی از قساوت قلب است.

ج) **لعن شدن توسط ملائکه:** پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود: «اگر لقمه حرامی در بطن بنده قرار بگیرد، ملائکه زمین و آسمان او را لعنت می‌کنند». (طبرسی، بی‌تا، ۱۵۰/۱) لعن ملائک، نشان از دور شدن از رحمت الهی و موانع در مسیر رشد معنوی دارد.

د) **عدم پذیرش عبادات:** حرام‌خواری، عبادات را بی‌ثمر می‌کند. حضرت رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود: «العِبادَةُ مَعَ اکلِ الحَرام کَالْبِناء عَلَی الرَّمْلِ؛ عبادتی که با مال حرام همراه باشد، مانند بنایی بر روی شن است و پایدار نخواهد بود». (مجلسی، ۱۴۴۰هـ‌ق، ۱۶/۱۰۰).

وظیفه مرد در خانواده، تأمین مخارج خانواده از راه حلال و ایجاد زمینه رشد معنوی اعضای خانواده از طریق تغذیه حلال است. تغذیه از حلال، موجب افزایش اشتیاق به عبادت و بندگی خدا می‌شود.

۴. اهتمام به تربیت دینی در خانواده

توجه به تربیت دینی اعضای خانواده از وظایف مهم مردان در ارتقاء اخلاق و بندگی زنان است. در آموزه‌های اسلامی، مرد نه تنها مسئول تأمین نیازهای مادی خانواده است، بلکه باید اعضای خانواده را نسبت به اعتقادات دینی و احکام شرعی آگاه کند. به عقیده رهبر شهید رحمه‌الله: مردها می‌توانند زنانشان را بهشتی کنند؛ همان‌طورکه زنها نیز می‌توانند شوهرانشان را بهشتی کنند (ر.ک: امام خامنه‌ای، مراسم عقد، ۱۳۸۱/۳/۲۹). *قرآن کریم* در آیه ۶ سوره تحریم به این وظیفه اشاره دارد: ﴿یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَکُمْ وَ أَهْلِیکُمْ نَاراً وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾: «ای

کسانی که ایمان آورده‌اید! خود و خانواده‌تان را از آتشی نگه دارید که هیزم آن مردم و سنگ‌هاست». حفاظت از خود و خانواده از آتش دوزخ، با اطاعت از خداوند و پرهیز از معاصی ممکن است. این امر با دعوت به اطاعت الهی، آموزش احکام دین، نهی از اعمال زشت و تشویق به کارهای نیک حاصل می‌شود (طبرسی، ۱۳۷۲، ۵۴/۱۰). همچنین، در روایات آمده است که حفظ خانواده از آتش جهنم از طریق امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر است. اگر خانواده به این دعوت پاسخ مثبت دهند، مرد به وظیفه‌اش عمل کرده و در غیر این صورت، او مسئولیت خود را به درستی انجام داده است (مجلسی، ۱۴۴۰هـ‌ق، ۳۶۴/۱۷). مرد خانواده نه تنها باید نیازهای مادی را تأمین کند، بلکه موظف به تربیت دینی آنها نیز می‌باشد. متأسفانه در جامعه‌ی امروز، بسیاری از مردان فقط برای برآورده ساختن نیازهای مادی تلاش دارند و حتی ممکن است چند شیفت کار کنند. این در حالی است که تأمین نیازهای معنوی، تربیت دینی و تغذیه روحی خانواده اهمیت بیشتری دارد. به عقیده امام شهید﵀، یکی از کارهای اساسی مرد در خانواده این است که اگر می‌بیند همسرش بی‌اعتنا به مسائل دینی است، او را با حکمت و اخلاق خوش وادار به آمدن در راه خدا کند (ر.ک: خامنه‌ای، زن و خانواده، ۱۳۹۸).

۴– ۱. تقویت اعتقادات و باورهای دینی

عقیده، نقشی محوری در زندگی فردی و اجتماعی انسان ایفا می‌کند؛ به گونه‌ای که شکل‌گیری صحیح باورها، منجر به گرایش‌ها و کنش‌های صحیح نیز می‌شود. براین‌اساس، اسلام به اصلاح بینش و تقویت معرفت دینی انسان تأکید فراوان دارد. همان‌طورکه امام خامنه‌ای﵀ اولین وظیفه همسر را حفظ کردن و دادن درس دینداری بیان کرده است (ر.ک: امام خامنه‌ای﵀، مراسم عقد، ۱۳۶۴/۷/۲). نخستین گام برای تقویت اعتقادات دینی، افزایش آگاهی و دانش دینی است. هرچه معرفت الهی انسان بیشتر باشد، فضایل اخلاقی او شکوفاتر می‌شود و بالعکس، جهل و نادانی، به انحطاط اخلاقی منجر می‌شود (مکارم شیرازی، ۱۳۸۴، ۱۷۶/۱).

برای گسترش دانش دینی همسر، باید زمینه‌های تفکر و تعقل را فراهم کرد. مرد باید همسر خود را به تأمل در مبادی هستی، معاد و آثار و پیامدهای اعمال نیک و بد وادارد تا او با حقایق

دین آشنا شود. طرح پرسش‌های *قرآن*، انسان را به تعقل و رجوع به وجدان خود فـرا مـی‌خوانـد. هنگامی که انسان از طریق تفکر و تعقل به حقیقتی دست یابد، آن را متعلق به خود می‌داند و در برابر آن مقاومت نمی‌کند، بلکه التزام بیشتری نسبت به آن پیدا می‌کنـد. امـام خامنـه‌ای در ایـن مورد، بهترین کمـک همسـر را کمـک در راه تحصـیل، تبلیـغ، فهـم دیـن، خـدمات اجتمـاعی، فعالیـت‌هـای مفیـد سیاسـی و... عنـوان نمـوده اسـت (ر.ک: امـام خامنـه‌ای، مراسـم عقـد، ۱۳۸۱/۶/۲۸).

۴– ۲. امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر

امربه‌معروف و نهی از منکر، ستون‌های اصلی تربیت دینی در خانواده است. اگرچـه ایـن فریضـه الهی به‌طور کلی شامل جامعه نیز می‌شود (ر.ک: آل عمران: ۱۰۴)، مسـئولیت هـر فـرد در قبـال خانواده‌اش، به‌ویژه همسر و فرزندانش، بسیار بیشتر و خطیرتر است. به عقیـده امـام خامنـه‌ای، همسر بهترین نصیحت‌کننده به خیر و تقواست که می‌تواند با توصیه به نیکی و خیـر عیـب‌هـا و نقایص همسر را اصلاح کند (ر.ک: خامنه‌ای، ۱۳۹۸). پیامبر اکرم ﷺ نیز با آغـاز دعـوت خـود از نزدیکانشان، این اولویت را نشان داده است (ر.ک: شعراء: ۲۱۴)، اما این فراینـد، مسـتلزم رعایـت اصول مهمی است که عبارتند از: اولین و مهـم‌تـرین شـرط بـرای موفقیـت در امربـه‌معـروف و نهی‌ازمنکر در خانواده، عمل به آنچه توصیه می‌شود، است.

کسی که خود از انجام واجبات غافل است یا مرتکب محرمات می‌شود، نمی‌تواند به‌طور مؤثر دیگران را به رعایت دین دعوت کند. در مرحله بعد، روش و شـیوه امربـه‌معـروف و نهـی‌ازمنکـر اهمیت زیادی دارد. همان‌طورکه امام خامنه‌ای سفارش کرده اسـت: «اگـر چنانچـه خطـایی از همسرتان دیدید، آن را باید با شیوه بسیار لطیف و عاقلانه‌ای در او از بین ببرید، برطـرف کنیـد» (امام خامنه‌ای، مراسم عقد، ۱۳۷۹/۸/۳). گفتگوی صمیمانه و محبت‌آمیـز، همـراه بـا احتـرام و درک متقابل، بسیار مؤثرتر از هر روش دیگـری اسـت. انتخـاب زمـان و مکـان مناسـب نیـز در موفقیت این عمل بسیار مهم است.

۴– ۳. اهتمام ویژه به مسئله نماز در خانواده

نماز، ستون دین و رکن اساسی تربیت دینی در خانواده است. نماز، با یادآوری مبدأ و معاد، انسان را از غفلت رهایی بخشیده و موجی از معنویت در او ایجاد می‌کند که مانع بزرگی در برابر گناهان می‌شود. طهارت جسمی و روحی قبل از نماز و تکرار این عمل پنج بار در طول روز، تأثیر شگرفی بر پاکی روح و روان انسان دارد. (طباطبایی، ۱۳۶۳، ۱۳۳/۱۶) حضرت اسماعیل علیه‌السلام در جایگاه الگویی برجسته، همواره خانواده‌اش را به نماز دعوت می‌کرد (ر.ک: مریم: ۵۵). در دیدگاه امام خامنه‌ای بپاداشتن نماز از شرایط متقین است. دعوت به نماز، دعوت به زیباترین جلوه‌های زندگی دعوت به نماز، دعوت به زیباترین جلوه‌های زندگی است (ر.ک: خامنه‌ای، ۱۳۹۸).

۵. همکاری معنوی

همکاری معنوی، تلاش مشترک برای تقویت ارتباط عمیق و قلبی با خداوند و نیل به کمالات معنوی است. مراد از معنویت در اینجا، ارتباط عمیق و قلبی با خداوند و انطباق زندگی با معیارهای دینی است؛ ارتباطی که منجر به رستگاری و کمال انسان می‌شود. بنابراین، همکاری معنوی هر فعالیتی است که فرد برای تقویت این ارتباط در دیگری انجام دهد. طبق آیه ۳۰ سوره روم: ﴿فِطْرَتَ اللّهِ الَّتِی فَطَرَ النّاسَ عَلَیْها﴾؛ «فطرت الهی که خداوند مردم را بر آن سرشته است»، انسان‌ها به‌طور ذاتی به سوی معنویت، خداجویی و فضیلت گرایش دارند که این گرایش ذاتی نیازمند پرورش و هدایت است تا از انحرافات و تأثیرات منفی مصون بماند. پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله فرموده است که اگر شیاطین بر قلوب انسان‌ها مسلط نبودند، به عظمت ملکوت آسمان پی می‌بردند (مجلسی، ۱۴۴۰هـ‌ق، ۱۶۳/۵۶).

گاهی غفلت، وسوسه‌های شیطانی و خواسته‌های نفسانی، مانع رسیدن به کمالات معنوی می‌شوند، بنابراین، انسان نیازمند تذکر، راهنمایی و حمایت دیگران است. در این میان، همسر نقش بسیار مهمی در این همکاری معنوی ایفا می‌کند؛ چراکه از نزدیک‌ترین افراد به فرد است و می‌تواند در رشد معنوی او تأثیر بسزایی داشته باشد. همکاری توصیه شده در آیه ۲ سوره مائده: ﴿تَعاوَنُوا عَلَی الْبِرِّ وَ التَّقْوی﴾، همکاری در امور معنوی را نیز شامل می‌شود. به عقیده امام

خامنه‌ای﴿، در محیط اسلامی، زن و شوهر با هم و متعلق به یکدیگر هستند و در مقابل یکدیگر مسؤولند، بنابراین، باید در انجام وظایف الهی که شامل همه وظایف انسان در یک جامعه اسلامی است به یکدیگر کمک کنند (ر.ک: خامنه‌ای، ۱۳۹۸). بنابراین، مرد می‌تواند با فراهم کردن مقدمات معنوی، زمینه رشد و شکوفایی روحانی همسرش را فراهم کند.

۵– ۱. همکاری در انجام اعمال عبادی

همکاری در انجام اعمال عبادی، رکن اساسی در زندگی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های دینی است. مردی که خود به مسائل معنوی و عبادی پایبند است، الگوی مناسبی برای همسرش خواهد بود. رفتار و عمل او، انگیزه و تشویق همسر را به سمت معنویات افزایش می‌دهد و زمینه را برای انجام راحت‌تر اعمال عبادی فراهم می‌کند. برعکس، بی‌توجهی مرد به امور دینی، می‌تواند مانع از انجام عبادت توسط همسرش شود. حدیثی از امام صادق﴿ نیز بر اهمیت شنیده شدن صدای نماز مرد توسط خانواده و ترغیب آنان به عبادت تأکید دارد (صدوق، ۱۳۸۳، ۳۶۴/۲). همچنین مرد می‌تواند با ایجاد فضای مناسب در خانه، مانند فراهم کردن وقت کافی برای عبادت، ایجاد آرامش در محیط خانه، و کمک در انجام کارهای منزل، زمینه را برای انجام اعمال عبادی همسرش فراهم کند. به عقیده امام خامنه‌ای﴿، مرد در جایگاه رئیس خانواده، علاوه بر فراهم کردن زمینه رشد معنوی همسر، وظیفه دارد به زن کمک کند تا عقب ماندگی‌های خود را از نظر تحصیلات و کسب معرفت معرفت جبران کند تا روح اندیشه و تأمل و فکر در زن ایجاد شود (ر.ک: امام خامنه‌ای﴿، خطبه عقد،۱۳۷۵/۲/۱۰).

۵– ۲. همکاری در جهت ترک معاصی

آیه شریفه ﴿وَ لا تَعاوَنُوا عَلَى الإِثْمِ وَ الْعُدْوانِ﴾ (مائده: ۲) به وضوح نهی از همکاری در گناه و ستم را بیان می‌کند. نهی از همکاری در گناه به‌معنای عدم فراهم کردن مقدمات و زمینه‌های ارتکاب گناه برای دیگران است. مرد در جایگاه سرپرست خانواده، مسئولیت مهمی در پیشگیری از گناه و معصیت همسر خود دارد. این همکاری در ترک معاصی از طریق اقدامات مختلفی قابل تحقق

است که عبارتند از:

الف) پاکسازی فضای خانه از عوامل گناه: مرد باید محیطی سالم و دور از هرگونه ابزار و محتوای گناه‌آلود ایجاد کند. این شامل حذف محتوای نامناسب از تلویزیون، اینترنت و سایر رسانه‌ها، کنترل و نظارت بر برنامه‌های تلویزیونی و فیلم‌هایی که توسط توسط خانواده تماشاه می‌شود و همچنین حذف هرگونه وسیله یا مواد مخدر و مشروبات الکلی می‌شود.

ب) کنترل رفت‌وآمدها و معاشرت‌ها: آیه ۲۸سوره فرقان که می‌فرماید: «ای وای بر من! کاش فلان شخص گمراه را دوست خود انتخاب نکرده بودم»، نشاندهنده تأثیر شگرف معاشرت و همنشینی بر رفتار و اخلاق افراد است. مرد باید در انتخاب دوستان و آشنایان خانواده دقت کند و از معاشرت با افراد بی‌بندوبار و کسانی که مرتکب گناهان آشکار می‌شوند، جلوگیری نماید. معاشرت با افراد گناهکار، قبح گناه را در نظر انسان کم می‌کند و زمینه ارتکاب گناه را فراهم می‌کند.

۶. نقش زن در تعالی اخلاق بندگی همسر

قرآن کریم، زن و مرد را «لباس» یکدیگر می‌خواند (ر.ک: بقره: ۱۸۷) که نشان از تأثیر متقابل و عمیق رفتار و کردار همسران بر یکدیگر است. به عقیده امام خامنه‌ای، همسران حفظ‌کننده یکدیگر هستند (ر.ک: امام خامنه‌ای، مراسم عقد، ۱۳۶۴/۷/۲). زن با قدرت عشق و عاطفه ذاتی خود، می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در هدایت همسرش به سوی کمال معنوی ایفا کند. امام خامنه‌ای اصلی‌ترین نقش یک زن از نظر اسلام را نقش خانه‌داری ذکر کرده است که البته خانه‌داری به‌معنای خانه‌نشینی نیست (ر.ک: بیانات امام شهید، ۱۴۰۱/۱/۱۴).

۶– ۱. الگو بودن

زن با تقوای الهی و عمل به فرایض دینی، می‌تواند الگوی مناسبی برای همسر خود باشد. معاشرت نزدیک زن و شوهر، تأثیر رفتار زن را بر مرد به‌طور طبیعی منتقل می‌کند. زن با پرهیزکاری و عبادت خود، فضای خانه را به فضایی معنوی تبدیل کرده و مرد را به سمت تقوا و

بندگی خداوند سوق می‌دهد. این تأثیرگذاری غیرمستقیم و طبیعی، موفقیت بیشتری نسبت به تحمیل عقاید دارد.

۶– ۲. تقویت باورهای دینی

باورهای دینی، اساس رفتارهای انسان هستند. زن می‌تواند با ارائه اطلاعات صحیح و به‌روز در مورد خداوند، معاد، هدف خلقت، و مسئولیت‌های انسان در برابر خالق، شناخت همسر خود از مبانی دینی را افزایش می‌دهد. این کار می‌تواند با بیان معارف دینی در زمان مناسب، یادآوری نعمت‌های الهی و تشویق به شرکت در مجالس دینی و مذهبی انجام شود. اما باید توجه داشت که این آموزش‌ها به‌طور غیرمستقیم و با ظرافت ارائه شوند؛ زیرا تحمیل و اجبار، نتیجه عکس خواهد داشت. در این میان ایمان به خدا، اساس تمام ارزش‌ها و فضایل اخلاقی است. زن می‌تواند با بیان داستان‌ها و حکایات آموزنده، مطالعه مشترک کتاب‌های مذهبی و گفتگوهای سازنده، ایمان همسرش را تقویت کند.

۶– ۳. حاکم کردن روحیه بندگی در خانه

حاکم کردن روحیه بندگی در خانواده، کلیدی برای تعالی اخلاق و عبادت در خانواده است. این امر، نه تنها از طریق آموزش مستقیم، بلکه از طریق فضاسازی و زمینه‌سازی نیز قابل دستیابی است؛ زیرا انسان‌ها به‌طور ذاتی از محیط پیرامون خود تأثیر می‌پذیرند (باقری، ۱۳۸۵، ۱۳۴/۱). امام خامنه‌ای﴿ زن را در جایگاه همسر، مایه سکونت، عشق و آرامش معرفی کرده است. از نظر ایشان خانواده در اسلام یعنی، محل سکونت دو انسان، محل آرامش روانی دو انسان، محل انس دو انسان با یکدیگر، محل تکامل یک نفر توسط یک نفر دیگر، آن جایی که انسان در آن صفا میابد، راحتی روانی میابد، این محیط خانواده است (ر.ک: بیانات امام خامنه‌ای﴿ ۱۴۰۱/۱۰/۱۴)، و زن به‌عنوان مدیر داخلی خانه، نقش محوری در این فضاسازی دارد.

زن می‌تواند با اقداماتی روحیه بندگی را در خانه حاکم کند؛ برای مثال با تلاوت *قرآن*، خواندن ادعیه و ذکر خداوند، فضایی معنوی در خانه ایجاد نماید و اعضای خانواده را به یاد خدا

بیاندازد. به عقیده امام خامنه‌ای﵀ اگر زنها با *قرآن* مأنوس بشوند، بسیاری از مشکلات جامعه حل خواهد شد؛ چون انسان‌های نسل بعد در دامن زن پرورش پیدا می‌کنند و زنِ آشنای با *قرآن* و مأنوس با *قرآن* و متفاهم با مفاهیم *قرآن*، می‌تواند در تربیت فرزند تأثیراتی داشته باشد (ر.ک: بیانات امام خامنه‌ای﵀، ۱۳۸۸/۷/۲۸). همچنین زن می‌تواند با برگزاری مراسم مذهبی مانند جلسات ذکر و دعا به صورت خانوادگی، و اهمیت دادن به اوقات ویژه مانند شب‌های قدر و اعیاد مذهبی، سبب تقویت روحیه معنوی در اعضای خانواده، به‌ویژه همسر شود.

۶- ۴. همکاری معنوی

همکاری معنوی در زندگی زناشویی به‌معنای تلاش مشترک زن و شوهر برای تقویت ارتباط همسر با خداوند است. پیامبر اکرم ﷺ به صراحت، همسر نیکوکار را یکی از نعمت‌های بزرگ الهی می‌داند که با وجود آن، عذری برای کوتاهی در امور معنوی باقی نمی‌گذارد. (ر.ک: الراوندی، ۱۳۶۶) امام خامنه‌ای﵀ نیز به این نقش مهم زن اشاره کرده است: «زن در محیط خانواده، هوایی است که فضای خانواده را پر کرده است. زن در درجه اول مظهرِ آرامش است؛ چون زندگی تلاطم دارد؛ مرد در این دریای زندگی مشغول کار و تلاطم است؛ وقتی به خانه می‌آید، احتیاج به آرامش و سکینه دارد. این سکینه را زن در خانه ایجاد می‌کند؛ "لِیَسکُنَ اِلَیها" [یعنی]؛ مرد در کنار زن احساس آرامش کند» (ر.ک: بیانات امام خامنه‌ای﵀، ۱۴۰۱/۱۰/۱۴). زن و شوهر با رعایت حقوق یکدیگر و داشتن اخلاق خوش و با همکاری هم می‌توانند مشکلات را بر طرف نمایند و محیطی امن برای هدایت و تعالی و کمال ایجاد کنند (ر.ک: امام خامنه‌ای﵀، خطبه عقد، ۱۳۷۶/۵/۲۰). جمله کوتاه و پرمعنای «نِعمَ العَونُ عَلَی طَاعَةِ اللّهِ» (مجلسی، ۱۴۴۰، ۱۱۷/۴۳)، نقش بی‌بدیل حضرت زهرا (س) را در یاری رساندن به همسرش برای اطاعت از خداوند نشان می‌دهد. این همکاری معنوی، به‌معنای همراهی در عبادت، ایجاد فضای معنوی در خانه، تشویق به انجام اعمال نیک، و پشتیبانی در مواقع ضعف و سستی در مسیر بندگی خداوند است.

۶– ۵. امربه‌معروف و نهی از منکر

امربه‌معروف و نهی از منکر، تکلیفی همگانی برای همه افراد جامعه، فارغ از جنسیت و موقعیت اجتماعی است. به عقیده رهبر شهید﵀، کمک واقعی به دیگری این است هر کدام از دو نفر، وظیفه دارند در صورت اشتباه دیگری، او را راهنمایی کرده و اشتباه او را برطرف کند و در صورت بروز خطا جلوی او را بگیرد (ر.ک: امام خامنه‌ای﵀، خطبه عقد، ۱۳۷۸/۹/۲). زن به‌عنوان رکن اساسی خانواده، وظیفه دارد با درایت و ظرافت، همسر خود را در صورت بروز انحرافات اخلاقی یا عقیدتی، به راه راست هدایت کند. زن با رفتار و گفتار نیکو و یادآوری خدا در دل همسرش، می‌تواند او را از انحرافات دور کند و در تعالی اخلاقی او تأثیرگذار باشد. به فرموده امام خامنه‌ای﵀، زنها می‌توانند همسرانشان را بهشتی کنند همان‌طورکه بسیاری از زنان، شوهرانشان را اهل بهشت کردند (ر.ک: خامنه‌ای، ۱۳۹۸). از جمله می‌توان به همسر زهیربن قین اشاره کرد که با تأثیرگذاری بر همسرش، او را به سوی امام حسین﵇ هدایت کرد و زهیر به سعادتی عظیم دست یافت (مجلسی، ۱۴۴۰هـ‌ق، ۳۷۱/۴۴).

۶– ۶. اهتمام به تهیه غذای طیب و طاهر

تغذیه، رکن اساسی سلامت جسمی و روحی انسان است و بر تمامی ابعاد وجودی او، از سلامتی جسمانی و آرامش روانی گرفته تا خلق‌وخو، تولیدمثل و... تأثیرگذار است. اهمیت طیب و طاهر بودن غذا به حدی است که *قرآن کریم* آن را مقدمه‌ای برای عمل صالح می‌داند. آیه ۵۱ سوره مؤمنون: ﴿یا ایُّها الرُّسُلُ کُلُوا مِنَ الطَّیِباتِ وَ اعْمَلُوا صالِحاً﴾، مصرف غذاهای پاک را پیش از عمل صالح ذکر می‌کند، و این نشان از ارتباط عمیق بین تغذیه و معنویت دارد. (مکارم شیرازی، ۱۳۵۳، ۲۵۵/۱۴) زن در خانواده از دو نظر نسبت به فراهم آوردن غذای طیب و طاهر مسئولیت دارد: نخست اینکه انتخاب مواد غذایی حلال و سالم، با کیفیت، متنوع و مغذی که نیازهای خانواده را تأمین کند و از سلامت آنان محافظت نماید؛ دوم اینکه رعایت طهارت ظاهری و باطنی غذا که شامل رعایت بهداشت کامل در تهیه و طبخ غذا، دور کردن آن از هرگونه آلودگی ظاهری و همچنین توجه به طهارت شرعی است. توجه به طهارت شرعی به همان اندازه طهارت ظاهری

مهم است؛ زیرا آلودگی‌های معنوی و روحی نیز بر کیفیت غذا و اثر آن بر افراد خانواده تأثیرگذارند. بنابراین، اهتمام به تهیه غذای طیب و طاهر، فراتر از تأمین نیازهای جسمانی است و نقش مهمی در سلامت روحی و معنوی اعضای خانواده، به‌ویژه همسر، و تعالی اخلاقی آنان ایفا می‌کند. این نقش، مسئولیتی خطیر و ارزشمند برای بانوان خانه است که به سعادت دنیوی و اخروی خانواده کمک شایانی می‌کند. جامعه‌ایی که متشکل از خانواده‌های سالم است کمتر در معرض آسیب‌های اجتماعی قرار می‌گیرد و در صورت ابتلاء، به سلامتی از آن عبور خواهد کرد.

۶– ۷. جلوگیری از ورود مال حرام به خانه

اگرچه تأمین مخارج خانواده بر عهده مرد است، اما نقش زنان در جلوگیری از ورود مال حرام به خانه بسیار حیاتی و قابل توجه است. زن با رفتار و عملکرد خود می‌تواند زمینه کسب روزی حلال را برای همسرش فراهم کند و از گرایش او به کسب و کار حرام جلوگیری نماید.

الف) داشتن قناعت: قناعت به‌معنای اکتفا به آنچه در دسترس است و رضایت از داشته‌هاست. این صفت، ضد حرص و آز است و از زیاده‌خواهی و تجمل‌گرایی جلوگیری می‌کند. امام علی﵇ می‌فرماید: «لَن تُوجِدُ القَنَاعَةَ حَتّی یُفقِدَ الحِرصُ؛ تا زمانی که حرص از بین نرود، قناعت به‌وجود نخواهد آمد» (تمیمی آمدی، ۱۳۸۳). در دنیای امروز، با گسترش رفاه و تجملات، رقابت‌های ناسالم و زیاده‌خواهی‌ها، بسیاری از خانواده‌ها را با مشکل مواجه کرده است. زنانی که به تجمل‌گرایی گرایش دارند، خود و خانواده را در معرض فشارهای روحی و روانی قرار می‌دهند و گاه، همسران خود را به سمت کسب درآمد از راه‌های نامشروع سوق می‌دهند؛ زیرا بلندپروازی‌های بی‌حد و حصر، انسان را از مسیر درست و چارچوب شریعت خارج می‌کند.

تقلید از سبک زندگی دیگران و تلاش برای رسیدن به آن، نیازها و کمبودهای کاذبی را ایجاد می‌کند. این امر، مرد را به تلاش‌های فراتر از توانایی‌اش وادار می‌کند و ممکن است او را به کسب درآمد از راه‌های حرام بکشاند. رسول اکرم ﷺ می‌فرماید: «کسی که چشمش به دست دیگران باشد، همّوغم او زیاد می‌شود و هرگز خشمش فروکش نمی‌کند» (مجلسی، ۱۴۴۰هـ‌ق، ۷۰/ ۷). امام خامنه‌ای﵀ یکی از موجبات سعادت خانواده‌ها و اشخاص را در این می‌داند که،

تقیّدات زائد و تجمّلات زیادی و پرداختن بیش از اندازه لازم به امور مادی، از زندگی‌ها دور شود (خامنه‌ای، ۱۳۹۸). زن و خانواده). زن قانع، نه تنها همسرش را تحت فشار قرار نمی‌دهد، بلکه خود نیز بر هزینه‌ها نظارت دارد و از ورود هرگونه مال نامشروع به خانوانده جلوگیری می‌کند. او با توکل به خدا، آرامش روانی خانواده را حفظ می‌کند و از بروز اضطراب و نگرانی در مورد مسائل مالی می‌کاهد. در چنین فضایی، حتی اگر مرد در برخی موارد دچار اشتباه شود، به سرعت متوجه عمل خود شده و از ادامه آن خودداری می‌کند. امام شهید﵀، سخت‌گیری بعضی از زنها نسبت به مردها را در خرید لوازم خانه یا نوع خانه که ناشی از چشم و هم چشمی است، صحیح ندانسته و آن را نوعی اذیت و آزار همسر دانسته‌اند (ر.ک: امام خامنه‌ای﵀، خطبه عقد، ۱۳۷۴/۵/۱۸). قناعت زن، کاهش فشار بر همسر، نظارت بر هزینه‌ها، حفظ آرامش روانی خانواده، و در نهایت، جلوگیری از ورود مال حرام به خانه را در پی دارد که سبب سلامت خانواده و جامعه از آسیب‌هایی مانند چشم و هم‌چشمی، بزهکاری، اختلاس و... خواهد شد.

ب) مدیریت صحیح اقتصاد خانواده: مدیریت صحیح اقتصاد خانواده، کلید اصلی جلوگیری از ورود مال حرام به خانه است. زنان در این عرصه نقش محوری دارند و با برنامه‌ریزی دقیق و منظم، می‌توانند ثبات اقتصادی خانواده را تضمین کنند. امام علی﵇ می‌فرماید: «لا فقر مع حسن التدبیر؛ با تدبیر خوب فقری وجود ندارد» (تمیمی آمدی، ۱۳۸۳). تدبیر اقتصادی شامل درک صحیح از نیازهای اساسی خانواده، مدیریت منابع مالی متناسب با نیازها، و پیش‌بینی تغییرات احتمالی در درآمد و هزینه‌هاست. ضعف تدبیر، به ناکامی در مدیریت اقتصادی منجر می‌شود. بدون برنامه‌ریزی دقیق، حتی با درآمد بالا نیز ممکن است خانواده با مشکلات مالی مواجه شود و منابع به هدر بروند، اما با تدبیر و برنامه‌ریزی، می‌توان با هزینه کمتر، زندگی رضایت‌بخشی را تجربه کرد.

یکم) اصلاح الگوی مصرف: امام خامنه‌ای﵀ اصلاح الگوی مصرف را یک اقدام اساسی برای پیشرفت و عدالت جامعه ذکر کرده است (ر.ک: بیانات امام خامنه‌ای﵀، ۱۳۸۸/۱/۱) و آن به‌معنای استفاده بهینه از منابع و کاهش هزینه‌های غیرضروری است. زنان، به‌عنوان مدیران

اصلی خانه، می‌توانند با انتخاب‌های هوشمندانه، نقش مهمی در این زمینه ایفا کنند. این امر شامل اولویت‌بندی نیازها (تفکیک نیازهای ضروری از غیرضروری و تمرکز بر تأمین نیازهای اصلی خانواده پیش از نیازهای تجملی) است که از بروز مشکلات مالی و گرایش به درآمدهای حرام جلوگیری می‌کند. همچنین میانه‌روی در مصرف، اهمیت زیدی دارد. میانه‌روی به‌معنای سخت‌گیری غلط نیست، بلکه یافتن تعادلی بین نیازها و امکانات است. برنامه‌ریزی دقیق برای خرید لوزام مورد نیاز خانواده نیز در اصلاح الگوی مصرف نقش زیادی دارد؛ خرید مواد غذایی به اندازه نیاز، نگهداری صحیح مواد غذایی، پرهیز از خریدهای اضافی و تجملی، و جلوگیری از دور ریختن غذا از مهمترین راهکارهای جلوگیری از اسراف است. امام موسی کاظم علیه‌السلام می‌فرماید: «هر کس اسراف کند، نعمت از او زایل می‌شود» (محمدی ری شهری، ۱۳۸۶، ۲۸۶/۱۲). عدم برنامه‌ریزی دقیق، یکی از عوامل اصلی اسراف در مواد غذایی و به هدر رفتن منابع است. با رعایت این موارد، زنان می‌توانند نقش موثری در مدیریت صحیح اقتصاد خانواده داشته باشند که علاوه بر تضمین ثبات اقتصادی خانواده، برکت و آرامش را نیز به ارمغان می‌آورد.

دوم) پرهیز از چشم و هم‌چشمی و تجمل‌گرایی: «چشم و هم‌چشمی» و «تجمل‌گرایی» آفت خانمان‌سوز بسیاری از خانواده‌هاست. چشم و هم‌چشمی رقابت ناسالمی است که افراد را به مقایسه مداوم خود با دیگران وادار می‌کند. وقتی افراد متوجه سطح اقتصادی بالاتر دیگران می‌شوند، جذب ظواهر فریبنده مادی شده و احساس کمبود می‌کنند. برای جبران این احساس، به تجمل‌گرایی روی می‌آورند و منابع مالی خود را صرف اشیاء زینتی و فراتر از نیازهای ضروری می‌کنند. این مسئله به‌ویژه زنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد و منجر به اختلافات خانوادگی و ایجاد فشار اقتصادی بر سرپرست خانواده می‌شود. در موارد بسیاری، برای تأمین خواسته‌های به‌وجود آمده از این رقابت ناسالم، مردان خانواده ناچار به روی آوردن به درآمدهای غیرقانونی و نامشروع می‌شوند. امام خامنه‌ای رحمه‌الله نسبت به این رفتار هشدار داده و فرموده است: «یکی از موجبات سعادت خانواده‌ها و اشخاص، این است که تقیّدات زائد و تجملات زیادی و پرداختن بیش از اندازه لازم به امور مادی، از زندگیها دور شود. لااقل بخش اصلی زندگی محسوب نشود. یک چیز

حاشیه‌ای یک کنار باشد. زندگی را از اول باید ساده برداشت و محیط زندگی را باید محیط قابل تحمّلی کرد» (ر.ک: امام خامنه‌ای، مراسم عقد، ۱۳۷۲/۳/۸). بسیاری از خانواده‌ها به‌دلیل چشم و هم‌چشمی از هم پاشیده و سرپرست آن به فساد مالی آلوده شده‌اند. اینجاست که نقش همسر صالح و با تقوا آشکار می‌شود؛ زنی که از زرق و برق مادی دور باشد و به نیازهای واقعی خود قانع باشد، می‌تواند از بروز مشکلات اقتصادی و انحرافات اخلاقی همسرش جلوگیری کند. زن با روحیه قناعت و تقوا، مانع از گرایش همسر به راه‌های نادرست کسب درآمد می‌شود و به ثبات و آرامش خانواده کمک می‌کند.

۷. نتیجه‌گیری

با بررسی نقش متقابل همسران در تعالی اخلاق بندگی یکدیگر در اندیشه قرآنی امام خامنه‌ای و با بهره‌گیری از آیات و روایات مرتبط، پژوهش حاضر نتایج زیر حاصل شد:

– خانواده، بستری حیاتی برای رشد معنوی و اخلاقی افراد است. روابط میان همسران فراتر از ابعاد مادی و عاطفی طرفین، بستری غنی برای رشد و تعالی معنوی و اخلاقی آنها در خانواده و جامعه است. زن و شوهر با ایفای نقش‌های مکمل و هم‌افزا، می‌توانند به یکدیگر در مسیر کمال و قرب الهی یاری رسانند.

– مردان با تأمین رزق حلال، ایجاد محیطی مناسب برای عبادت (به‌ویژه با اهتمام به نماز در خانواده)، تشویق همسر به انجام اعمال نیک، دعا برای او، و الگو بودن در عمل به فرایض دینی، می‌توانند زمینه‌های تعالی اخلاقی همسر خود را فراهم کنند.

– زنان نیز با ایجاد آرامش در خانه، همکاری در امور معنوی، امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر با درایت و ظرافت (با تکیه بر نقش زن به‌مثابه «لباس» و محافظ همسر)، و اهتمام به تهیه غذای طیب و طاهر، می‌توانند نقش بسزایی در ارتقای معنویت و اخلاق عبادی همسر خود ایفا نمایند.

– ایمان به خدا، حاکم ساختن روحیه بندگی در خانه و انجام فریضه امربه‌معروف و نهی از منکر، از جمله عوامل مهمی هستند که به تعالی اخلاقی و معنوی زوجین کمک می‌کنند. الگوگیری از زندگی حضرت علی و حضرت زهرا و رعایت حقوق یکدیگر، می‌تواند

زمینه‌ساز ایجاد خانواده‌ای سالم و سعادتمند باشد.

– پژوهش حاضر تأکید می‌کند که تعالی اخلاقی و معنوی، هدفی است که زن و شوهر باید با همکاری و همدلی در راستای تحقق آن گام بردارند. برای دستیابی به این هدف، ایجاد محیطی آرامش‌بخش، همدلانه و سرشار از معنویت و بندگی، یادآوری دائمی صفات الهی و توبه و همچنین توجه به تغذیه سالم و پاکیزه بسیار حائز اهمیت است.

– براساس این پژوهش، رشد و تعالی زوجین فرآیندی دوطرفه و متقابل است که نیازمند تلاش و همکاری مداوم از سوی هر دو همسر می‌باشد و تعالی اخلاق عبادی همسران موجب استحکام بنیاد خانواده شده و از این نظر در کاهش آسیب‌های اجتماعی مانند طلاق، خشونت و... تأثیر چشمگیری دارد.

منابع

قرآن کریم (۱۳۷۱). مترجم: مکارم شیرازی، ناصر. تهران: دار الکتب الاسلامیهٔ.

۱. ابن کثیر، اسماعیل (۱۴۱۲هـ‌ق). *تفسیر ابن کثیر*. بیروت: دارالمعرفهٔ للطباعهٔ والنشر والتوزیع.
۲. پوریزدی، رحمت (۱۴۰۰). *تأثیر تغذیه بر اخلاق*. قم: انتشارات قدس.
۳. تمیمی آمدی، عبدالواحد (۱۳۸۳). *غرر الحکم و درر الکلم*. قم: دارالحدیث.
۴. جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۸۶).*شکوفایی عقل در پرتو نهضت حسینی*. قم: اسراء.
۵. حر العاملی، محمدبن الحسن (۱۲۶۹). *وسایل الشیعه*. تهران: دار الکتب الاسلامیه.
۶. خامنه‌ای، علی (۱۳۹۸). *زن و خانواده*. تهران: دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای.
۷. راغب اصفهانی، حسین‌بن محمد (بی‌تا). *مفردات الفاظ قرآن*. بی‌جا: بی‌نا.
۸. سایت مقام معظم رهبری. مشاهده شده در تارنمای khamenei.ir
۹. شیخ صدوق (ابن بابویه)، محمدبن علی (۱۳۸۳). *علل الشرایع و الاحکام*. قم: مکتبه الحیدریه.
۱۰. طباطبایی، محمدحسین (۱۳۶۳). *المیزان فی‌التفسیر القرآن*. مترجم: مکارم شیرازی، ناصر.، و دیگران. تهران: مرکز نشر فرهنگی رجا.
۱۱. طبرسی، رضی الدین (بی‌تا). *مکارم الاخلاق*. محقق: محمد الحسین الاعلمی. بی‌جا: مؤسسه الاعلمی للمطبوعات.
۱۲. طبرسی، فضل‌بن حسن (۱۴۱۸هـ‌ق). *تفسیر جوامع الجامع*. قم: مؤسسهٔ النشر الاسلامی.

۱۳. طبرسی، فضل‌بن حسن (بی‌تا). *مجمع البیان*. بیروت: دارالمعرفه.
۱۴. طریحی، فخرالدین (۱۳۶۲). *مجمع‌البحرین*. محقق: احمد الحسینی. تهران: مرتضوی.
۱۵. قرائتی، محسن (۱۳۸۷). *تفسیر نور*. تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
۱۶. مجلسی، محمد باقر (۱۴۴۰هـ‌ق). *بحارالانوار*. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۱۷. محمدی ری شهری، محمد (۱۳۸۶). *میزان الحکمه*. مترجم: شیخی، حمیدرضا. قم: دارالحدیث.
۱۸. مرادی، لاله (۱۳۹۳). *نقش زن در تعالی همسر از دیدگاه آیات و روایات*. پایان‌نامه کارشناس ارشد. دانشکده الهیات. دانشگاه قم.
۱۹. مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۹۴). *فلسفه اخلاق*. قم: انتشارات مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی.
۲۰. مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۹۵). *اخلاق در قرآن*. محقق: اسکندری، محمد حسین. قم: انتشارات مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی.
۲۱. مطهری، مرتضی (۱۳۸۹). *آشنایی با قرآن*. بی‌جا: بی‌نا.
۲۲. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۵۳). *تفسیر نمونه*. تهران: دار الکتب الاسلامیه.
۲۳. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۴). *اخلاق در قرآن*. قم: مدرسه الامام علی‌بن ابی طالب.
۲۴. نراقی، احمد (۱۳۴۸). *معراج السعاده*. تهران: حوزه علمیه اسلامی.
۲۵. نراقی، محمد مهدی (بی‌تا). *جامع‌السعادات*. بیروت: بی‌نا.